SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR - 416004, MAHARASHTRA
PHONE:EPABX-2609000, www.unishivaji.ac.in, bos@unishivaji.ac.in
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर -४१६००४,महाराष्ट्र
दूरध्वनी-ईपीएबीएक्स -२६०९०००, अभ्यासमंडळे विभाग दुरध्वनी ०२३१—२६०९०९४
०२३१—२६०९४८७

Estd. 1962
"A++" Accredited by
NAAC (2021)
With CGPA 3.52

Ref.No.SU/BOS/Science/ 597 **Date: 06/10/2025.**

To,

The Principal,
All Concerned Affiliated Colleges/Institutions
Shivaji University, Kolhapur

The Head/Co-ordinator/Director
All Concerned Department (Science)
Shivaji University, Kolhapur.

Subject: Regarding revised syllabi of Diploma in Sericulture and P.G. Diploma in Sericulture programme under the Faculty of Science and Technology as per NEP-2020.

Sir/Madam,

With reference to the subject mentioned above, I am directed to inform you that the university authorities have accepted and granted approval to the revised syllabi, nature of question paper and equivalence of Diploma in Sericulture and P.G. Diploma in Sericulture programme under the Faculty of Science and Technology as per NEP-2020.

This syllabus, nature of question and equivalence shall be implemented from the academic year 2024-2025 onwards. A soft copy containing the syllabus is attached herewith and it is also available on university website www.unishivaji.ac.in NEP-2020 (Online Syllabus)

The question papers on the pre-revised syllabi of above-mentioned course will be set for the examinations to be held in October /November 2024 & March/April 2025. These chances are available for repeater students, if any.

You are, therefore, requested to bring this to the notice of all students and teachers concerned.

Thanking you,

Yours faithfully,

Dy Registrar
Dr. S. M. Kubal

DEPARTMENT OF ZOOLOGY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

Established: 1962

A++ Accredited by NAAC (2021) with CGPA 3.52

Structure and Syllabus in accordance with

National Education Policy – 2020

Diploma in Sericulture

(रेशीमशास्त्र पदविका)

under

Faculty of Science and Technology

(To be implemented from Academic Year 2024-25)

Medium of Instruction: Marathi

Sr. No.	Paper Code	Paper Title	Theory Hours	Practical Hours	Marks	Total
1	DS 1	खाद्य वनस्पती लागवड आणि व्यवस्थापन	40	-	75	75
2	DS 2	रेशीम कीटक संगोपन आणि व्यवस्थापन	40	-	75	75
3	DS 3	रेशीम अंडीपुंज निर्मिती, धागा निर्मिती आणि मुल्यावर्धित उत्पादने	40	-	75	75
4	DS 4	रेशीम कीटक व खाद्य वनस्पतीचे रोग आणि कीड व व्यवस्थापन	40	-	75	75
5	DS 5	सखोल रेशीमशेती प्रशिक्षण आणि रेशीम प्रकल्पांना भेटी	-	३ आठवडे	50	50
6	DS 6	प्रकल्प अवहाल	-	एक वर्ष	50	50
Total						**400**

पेपर I: खाद्य वनस्पती लागवड आणि व्यवस्थापन

कोर्सचे निकाल: हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थ्यांना खालील गोष्टींचे सखोल ज्ञान होईल;

CO१: रेशीम शेतीचा इतिहास आणि राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर त्याची व्याप्ती याबद्दल तपशीलवार माहिती होईल.
CO२: तुती आणि वन्य रेशीम शेतीच्या विविधतेचे, त्यांचे वर्गीकरण, वाढीच्या टप्प्यांचे ज्ञान होईल.
CO३: विद्यार्थ्यांना माती व मातीचे व्यवस्थापन आणि रेशीम शेतीसाठी तुती लागवड पद्धती समजण्यास सक्षम होईल.
CO४: तुतीच्या जाती, त्यांचा प्रसार आणि सिंचन व्यवस्थापन यांचे ज्ञान होईल.

प्रकरण	तपशील	तास
1	तुतीची ओळख आणि उत्पादन - आकारविज्ञान, पेशीशास्त्र, वृक्षक्रियाविज्ञान, पुनरुत्पादन तुतीचे वाण, पीक सुधारणा उपाययोजना, माती आणि हवामानाची आवश्यकता - मातीचे प्रकार, सुपीकता, सिंचन, तुतीच्या वाढीवर आणि उत्पादकतेवर हवामान घटकांची भूमिका, हवामान घटक, आवश्यक हवामान क्षेत्र.	10
2	तुतीचा प्रसार आणि लागवड - लैंगिक आणि अलैंगिक प्रसार, तुती रोपवाटिका, लागवड पद्धती, छाटणी, कापणी, तुतीच्या पानांची वाहतूक आणि जतन, तुती लागवडीमध्ये यांत्रिकीकरण.	10
3	खत आणि तण व्यवस्थापन - सेंद्रिय आणि रासयनिक खते, जैव खते, एकात्मिक पोषण व्यवस्थापन, तण नियंत्रण आणि व्यवस्थापन.	10
4	जिरायती आणि सिंचनाच्या परिस्थितीत तुती बागेचे व्यवस्थापन आणि देखभाल चॉकी रेशीम आणि प्रौढ रेशीम किडे संगोपनासाठी बागेची देखभाल आणि व्यवस्थापन.	10

पेपर II: रेशीम कीटक संगोपन आणि व्यवस्थापन

कोर्सचे निकाल: हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थ्यांना खालील गोष्टींचे सखोल ज्ञान होईल;

CO१: विद्यार्थ्यांना तुतीच्या पानांची गुणवत्ता, ब्रशिंग, संगोपन गृह इत्यादी संगोपन आवश्यकतांचे व्यावहारिक आणि सैद्धांतिक पैलू समजण्यास सक्षम होईल.
CO२: चौकी संगोपन, अंडीपुंज उबवणी प्रक्रिया, अळीचा विकास आणि त्यांच्या हाताळणीचे ज्ञान आणि गरजा समजण्यास सक्षम होईल.
CO३: प्रौढ वयातील कीटक संगोपन आणि त्यांच्या आवश्यकतांबद्दल स्पष्टीकरण होईल.
CO४: वन्य रेशीम किड्यांच्या संगोपनाची आणि त्यांच्या व्यवस्थापनाची तपशीलवार माहिती होईल.

प्रकरण	**तपशील**	**तास**
1	कापड तंतूंचा परिचय: प्रकार - नैसर्गिक आणि कृत्रिम तंतू आणि त्यांचे गुणधर्म, रेशीम धाग्याचे महत्त्व, रेशीम किड्यांचे प्रकार - तुती आणि वन्य रेशीम, भारतातील तुती आणि वन्य रेशीम शेतीचा इतिहास, विकास आणि सद्यस्थिती, भारत आणि इतर देशांमध्ये रेशीम उत्पादन; निर्यात आणि आयात.	08
2	रेशीम किड्यांचे जीवशास्त्र: रेशीम किड्याचे जीवनचक्र, तुती रेशीम अळी; अंडी, अळी, कोष आणि प्रौढांचे विकासविज्ञान, रेशीम किड्यांचे भौगोलिक वितरण, कात टाकणे, एकबार, दुबार व बहुबार रेशीम किडे, कोषाचा रंग आणि आकार.	08
3	रेशीम किड्यांचे संगोपन नियोजन: रेशीम किड्यांचे संगोपन करण्यासाठी पूर्व-आवश्यकता, पानांचे उत्पादन आणि गुणवत्ता, ब्रशिंग क्षमतेचा अंदाज; रेशीम किड्यांच्या जाती आणि संकरांची निवड, संगोपन गृह: प्रकार, स्थान आणि अभिमुखता; चौकी आणि प्रौढ रेशीम किड्यांसाठी संगोपन गृह; संगोपन उपकरणे आणि त्यांचे उपयोग, निर्जंतुकीकरण आणि स्वच्छतेचे महत्त्व, जंतुनाशकांचे प्रकार रेशीम किड्यांचे संगोपनातील स्वच्छता पद्धती.	08
4	रेशीम किड्यांच्या अंडी उबवण पद्धत, चौकी आणि प्रौढ वयाच्या रेशीम किड्यांच्या संगोपनासाठी पर्यावरणीय आवश्यकता, अंडी वाहतूक, ब्लॅक बॉक्सिंग आणि ब्रशिंगच्या पद्धती, चौकी रेशीम किड्यांच्या संगोपन पद्धती - फायदे आणि तोटे.	08

5	प्रोढ रेशीम कीटक संगोपन पद्धती - फायदे आणि तोटे, फीडिंग देणे, अंतर आणि बेड साफ करणे, मोल्टिंग: वैशिष्ट्ये, चंद्रीकेचे वैशिष्ट्ये, चंद्रीकांचे प्रकार, कोष काढणी, वर्गीकरण, डिफ्लॉसिंग, कोष भरणी, वाहतूक आणि साठवण.	08

पेपर III : रेशीम अंडीपुंज उत्पादन, धागा निर्मिती, रेशीम शेतीचे अर्थशास्त्र आणि मूल्यवर्धित उत्पादने

कोर्सचे निकाल: हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थ्यांना खालील गोष्टींचे सखोल ज्ञान होईल;

CO१: विद्यार्थ्यांना रेशीम किड्यांचे अंडी उत्पादन, त्याचा गर्भ विकास, उबवणी आणि त्यांच्यासाठी आवश्यक बाबी समजण्यास मदत होईल.
CO२: रेशीम आणि रेशीम उद्योगांच्या कामकाजाबद्दल तपशीलवार माहिती होईल.
CO३: विपणन संघटना, अर्थशास्त्र आणि विस्ताराबद्दल ज्ञान होईल.
CO४: चांगल्या उत्पन्नासाठी कोषाची निवड प्रक्रिया आणि विपणनाची तपशीलवार माहिती होईल.

प्रकरण	तपशील	तास
1	राष्ट्रीय रेशीम अंडीपुंज संघटन आणि त्याचे महत्त्व; रेशीम अंडीपुंज कोष उत्पादन क्षेत्र (बायव्होल्टाइन आणि मल्टीव्होल्टाइन), रेशीम अंडीपुंज कोष उत्पादक आणि रेशीम अंडीपुंज उत्पादन कायदे रेशीम किड्यांच्या वाण/ संकरीत जाती.	08
2	रेशीम अंडीपुंज उत्पादन तंत्रज्ञान - अंडीपुंज निर्मिती केंद्र रचना आणि उपकरणे, निर्जंतुकीकरण आणि स्वच्छता, अंडीपुंज कोषाचे जतन, लिंग पृथक्करण, संकर आणि विघटन, अंडी घालणे प्रक्रिया, कार्ड आणि सैल अंडी तयार करणे, मादी पतंग तपासणी, ॲसिड, पृष्ठभाग निर्जंतुकीकरण, पॅकिंग आणि अंडी विक्री व साठवणूक.	08
3	रेशीम धागा निर्मिती तंत्रज्ञान: कोषाचे भौतिक आणि व्यावसायिक वैशिष्ट्ये, कोषाचे वर्गीकरण, कोषाचे विपणन, रेशीम धागा निर्मितीची उत्क्रांती, धागा निर्मिती यंत्र (रीलिंग युनिट्स) - चरखा, कॉटेज बेसिन, मल्टीएन्ड आणि स्वयंचलित (ॲटोमॅटिक रीलिंग) उपकरणे, कोष सुकवणे, कोषाचे जतन, कोष उकळणे, रेशीम धागा निर्मिती, री- रीलिंग आणि पॅकिंग, कच्या रेशीम	08

	धाग्याचे गुणधर्म - भौतिक आणि रासायनिक, कच्चे रेशीम चाचणी, रेशीम रीलिंग उद्योगाचे मूल्यवर्धित उत्पादने आणि त्यांचा वापर.	
4	रेशीम शेती विस्तार प्रणाली: केंद्रीय रेशीम मंडळ, राज्य सरकारे, स्वयंसेवी संस्था आणि विद्यापीठांच्या विस्तार प्रणाली, रेशीम शेतीमध्ये विस्तार सेवा.	08
5	रेशिम शेतीमधील अर्थशास्त्र: जिरायती आणि सिंचनाखालील तुती उत्पादनाचे अर्थशास्त्र, व्यावसायिक कोष उत्पादनाचे अर्थशास्त्र, कच्च्या रेशीम उत्पादनाचे अर्थशास्त्र.	08

पेपर IV: रेशीम अळी, खाद्य वनस्पती कीड आणि रोग व्यवस्थापन

कोर्सचे निकाल: हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थ्यांना खालील गोष्टींचे सखोल ज्ञान होईल;

CO१: विद्यार्थ्यांना खाद्य वनस्पतींचे कीड आणि रोग आणि त्यांचे व्यवस्थापन समजण्यास मदत होईल.

CO२: विद्यार्थ्यांना तुती रेशीम किड्यांवरील रोगांचे व किडींचे लक्षणे व व्यवस्थापन यांचे व्यावहारिक आणि सैद्धांतिक ज्ञान देते.

प्रकरण	तपशील	तास
1	तुतीचे कीटक: कीटकांचे वर्गीकरण: पाने खाणारे कीटक, खोड आणि मुळांना खाणारे कीटक, कीटकांचे जीवनचक्र, किडीची लक्षणे, कीड पडण्याचा हंगाम, नुकसानाचे स्वरूप आणि व्यवस्थापन, एकात्मिक कीड व्यवस्थापन.	10
2	तुतीचे रोग: पानांवरील रोग, खोड आणि मुळांचे रोग, कारणात्मक जीव, लक्षणे, रोगचक्र, उत्पन्न आणि गुणवत्तावरील परिणाम, एकात्मिक रोग व्यवस्थापन.	10
3	रेशीमअळीचे कीड: तुतीच्या रेशीम रेशीमअळीचे कीड, उझी माशीचे जीवनचक्र, उझी माशीचे व्यवस्थापन - भौतिक, यांत्रिक, जैविक, रासायनिक आणि एकात्मिक कीड व्यवस्थापन.	10
4	रेशीम किड्यांचे रोग: रोगांचे वर्गीकरण - विषाणूजन्य, जीवाणूजन्य, बुरशीजन्य, प्रोटोझोआ, कारणात्मक जीव, संसर्ग आणि प्रसाराची पद्धत, रोगग्रस्त अळींची ओळख, रोगांचे व्यवस्थापन.	10

*****